

पीताम्बर नेपालीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनको लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सङ्गीता लुइटेल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७३

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको एम.ए दोस्रो वर्षकी विद्यार्थी सङ्गीता लुइटेले पीताम्बर नेपालीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७३।१।२२

.....

प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेले

शोधनिर्देशक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृतिपत्र

१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम
(विभागीय प्रमुख)

- २ प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल
(शोधनिर्देशक)

३. सह प्रा.डा. लक्ष्मणप्रसाद गौतम
(बाह्य परीक्षक)

मिति: २०७२/१२/२७

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत पीताम्बर नेपालीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको शोधपत्र स्नातकोत्तर तह नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि मैले श्रद्धेय गुरु प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलज्यूको निर्देशनमा तयार पारेकी छु । मैले शोधकार्यमा भोगनुपरेका समस्याहरूको सहज समाधानको लागि उहाँबाट प्राप्त अमूल्य सुझाव, सल्लाह र निर्देशनको अमूल्य भूमिका रहेको छ । श्रद्धेय गुरुको निर्देशनले गर्दा नै मैले यो कार्य समय सीमाभित्र सम्पन्न गर्न सकेकी छु । म उहाँप्रति हार्दिक आभार एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु ।

यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आवश्यक सूचना सहज ढङ्गले उपलब्ध गराइदिनु हुने शोधनायक श्री पीताम्बर नेपालीको भूमिकाप्रति हार्दिक कदर गर्दै उहाँको बारे शोधपत्र तयार पार्ने अवसर मिलेकोमा कृतज्ञ भएकी छु ।

शोधविषयसँग सम्बन्धित सामग्री र सूचना उपलब्ध गर्नुका साथै यस शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा विभिन्न सुझाव र सल्लाह दिई तनमनले सहयोग गर्नुहुने दिपेन्द्र पौडेलले लगाएको गुणप्रति अनुगृहित छु । साथै शोधकार्य गर्नको लागि आवश्यक सामग्री संकलन तथा विभिन्न सुझाव सल्लाह दिनुहुने साथी ईश्वरी वाग्लेका साथै साथीहरू कर्ण शाक्य, रवण ढकाल, छबिलाल आचार्यप्रति कृतज्ञ छु । आफ्नो व्यस्ततामा पनि लगनशीलतापूर्वक टाइपमा सहयोग गर्नुहुने साथी दिपेन्द्रप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष पेश गर्दछु ।

.....
शोधार्थी

सङ्गीता लुइटेल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषयसूची

पेज नं.

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय

१-५

१.१ विषयपरिचय	१
१.२ समस्याकथन	१
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ अध्ययको औचित्य	४
१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन	४
१.७ सामग्री सङ्कलनविधि र शोधविधि	४
१.८ अध्ययन तथा विश्लेषण विधि	५
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद

पीताम्बर नेपालीको जीवनी

६-१६

२.१ विषयप्रवेश	६
२.२ जन्म र जन्मस्थान	६
२.३ बाल्यकाल र स्वभाव	८
२.४ शिक्षादीक्षा	८
२.५ वैवाहिक सम्बन्ध	९
२.६ सन्तानहरू	९
२.७ आर्थिक अवस्था	१०
२.८ दुःखसुखका क्षणहरू	१०
२.९ जागिरे जीवन	११
२.१० भ्रमण	११
२.११ साहित्यिक दृष्टिकोण	१२
२.१२ साहित्यको सिर्जनाको प्रेरणा र प्रवेश	१२

२.१३ साहित्य लेखनको प्रारम्भ	१३
२.१४ लेखनका विधाहरू	१३
२.१५ प्रकाशित कृतिहरू	१४
२.१५.१ पुस्तककार कृतिसूची	१४
२.१५.२ फुटकर सिर्जनाहरू	१४
२.१६ सामाजिक संलग्नता	१५
२.१७ सम्पादन तथा लेखन	१५
२.१८ सम्मान तथा पुरस्कार	१६
२.१९ निष्कर्ष	१६

तेस्रो परिच्छेद

पीताम्बर नेपालीको व्यक्तित्व

१७-२२

३.१ विषयप्रवेश	१७
३.२ बाह्य वा शारीरिक व्यक्तित्व	१७
३.३ व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू	१८
३.३.१ साहित्यिक व्यक्तित्व	१८
३.३.१.१ कवि व्यक्तित्व	१९
३.३.१.२ निबन्धकार व्यक्तित्व	१९
३.३.२ साहित्येतर व्यक्तित्व	२०
३.३.२.१ शिक्षक व्यक्तित्व	२०
३.३.२.२ राजनैतिक व्यक्तित्व	२०
३.३.२.३ समाजसेवी व्यक्तित्व	२०
३.३.२.४ सम्पादक व्यक्तित्व	२१
३.४ सम्मानित तथा पुरस्कृत व्यक्तित्व	२१
३.५ जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वबीच अन्तरसम्बन्ध	२१
३.६ निष्कर्ष	२२

चौथो परिच्छेद

पीताम्बर नेपालीको साहित्ययात्रा

२३-२५

४.१ विषयप्रवेश	२३
४.१.१ पहिलो चरण (सुरूदेखि २०६४)	२३

४.१.२ दोस्रो चरण (२०६५ देखि हालसम्म)	२४
४.१.३ निष्कर्ष	२५

पाँचौँ परिच्छेद

पीताम्बर नेपालीको कविता कृतिको अध्ययन

२६-६२

५.१ विषयप्रवेश	२६
५.२ पेटको राँको कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	२६
५.२.१ परिचय	२६
५.२.२ विषयवस्तु	२६
५.२.३ सहभागी र सहभागिता	३३
५.२.४ परिवेश	३४
५.२.५ उद्देश्य	३४
५.२.६ दृष्टिविन्दु	३५
५.२.७ भाषाशैलीय विन्यास	३६
५.२.८ व्याख्या र निष्कर्ष	३७
५.३ सिमानाको गीत बाल कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	३८
५.३.१ परिचय	३८
५.३.२ विषयवस्तु	३९
५.३.३ सहभागी र सहभागिता	४६
५.३.४ परिवेश	४६
५.३.५ उद्देश्य	४७
५.३.६ दृष्टिविन्दु	४७
५.३.७ भाषाशैलीय विन्यास	४८
५.३.८ व्याख्या र निष्कर्ष	४९
५.४ सिलो कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	४०
५.४.१ परिचय	४०
५.४.२ विषयवस्तु	४०
५.४.३ सहभागी र सहभागिता	५८

५.४.४ परिवेश	५८
५.४.५ उद्देश्य	५८
५.४.६ दृष्टिविन्दु	५९
५.४.७ भाषाशैलीय विन्यास	५९
५.४.८ व्याख्या र निष्कर्ष	६०
५.५ कविता सङ्ग्रहहरूको निष्कर्ष	६०

छैटौँ परिच्छेद

पीताम्बर नेपालीको निबन्धात्मक कृतिको अध्ययन

६३-९८

६.१ विषयप्रवेश	६३
६.२ उखरमाउलो निबन्ध सङ्ग्रहको विश्लेषण	६३
६.२.१ परिचय	६३
६.२.२ विषयवस्तु	६३
६.२.३ उद्देश्य	७१
६.२.४ भाषाशैलीय विन्यास	७१
६.२.५ निष्कर्ष	७३
६.३ मेटिदै गएका पाइलाहरू संस्मरण सङ्ग्रहको विश्लेषण	७४
६.३.१ परिचय	७४
६.३.२ विषयवस्तु	७४
६.३.३ उद्देश्य	८१
६.३.४ भाषाशैलीय विन्यास	८२
६.३.५ निष्कर्ष	८३
६.४ रहरको खहरेमा बयली खेल्दै नियात्रा सङ्ग्रहको विश्लेषण	८४
६.४.१ परिचय	८४
६.४.२ विषयवस्तु	८५
६.४.३ उद्देश्य	९३
६.४.४ भाषाशैलीय विन्यास	९४
६.४.५ निष्कर्ष	९५

६.५ निबन्ध सङ्ग्रहहरूको निष्कर्ष	९६
सातौँ परिच्छेद	
उपसंहार तथा निष्कर्ष	९९-१०१
७.१ उपसंहार	९९
७.२ निष्कर्ष	१००
परिशिष्ट : शोधनायक पीताम्बर नेपालीसँग लिइएको लिखित अन्तर्वार्ता सन्दर्भसूची	१०२-१०९